

ВОДИЧ

низ претходната кривична постапка

Македонско здружение на млади правници

Citizens for change!

СОДРЖИНА

Воведни напомени:	3
Што претставува претходната кривична постапка во однос на кривичната постапка?	3
Дел 1 – Предистражна постапка	4
Општи информации:	4
Цел на предистражната постапка:	4
Овластувања на полицијата во предистражната постапка т.н полициски извиди :	4
Овластувања на Управата за финансиска полиција	5
Овластувања на јавниот обвинител во предистражната постапка	5
Обврска на субјектите за соработка со јавниот обвинител	6
Тајност и судска контрола	6
Дел 2 – Истражна постапка	7
Општи информации:	7
Почеток на истражната постапка:	7
Цел на истражната постапка	8
Видови истражни дејствија	8
Претрес на простории, лица и предмети	8
Основи за претрес	8
Претрес на дом	8
Пребарување на компјутерски систем и компјутерски податоци	9
Претрес на лице	9
Барање за издавање на наредба за претрес	9
Содржина на наредбата за претрес	9
Време на извршување на претресот	10
Правила за претрес	10
Записник за претрес	11
Привремено обезбедување и одземање на предмети или имот	11
Наредба за привремено одземање на предмети	11
Правила за привремено одземање на предмети	11
Привремено одземање предмети без наредба	12
Привремено одземање на компјутерски податоци	12
Привремено одземање на писма, телеграми и други пратки	12
Попишување на привремено одземени списи, исправи и технички снимки	12
Завршување на истражната постапка	12
Дејствија на одбраната	13
Права на лице повикано, приведено или лишено од слобода	13
Права на обвинет	13
Забелешка:	14

Водич низ претходната кривична постапка

Воведни напомени:

Водичот содржи опис на правната уреденост на претходната кривична постапка, како една од фазите низ кои се спроведува кривичната постапка. Водичот има за цел на јасен начин да ги запознае претставниците на граѓанските организации со карактеристиките на предистражната и истражната постапка, разликите меѓу нив, овластувањата на јавното обвинителство и полицијата, како и со гаранциите за фер постапка.

Водичот е изработен од страна на Македонското здружение на млади правници (МЗМП), Институтот за човекови права (ИЧП) и Коалицијата Сите за правично судење во рамки на неформалната граѓанска иницијатива за заштита на граѓанското општество „**Правна подготвеност за инспекции во граѓанските организации**“ поддржана од програмата Цивика мобилитас.

Што претставува претходната кривична постапка во однос на кривичната постапка?

Цел на претходната постапка е да се соберат докази за веројатноста за стореното кривично дело и неговиот сторител, за потоа да може да се одлучи дали ќе биде покрената судска постапка или постапката ќе биде запрена. Претходната постапка е поделена на два дела-предистражна и истражна постапка, но сепак покрај ваквата формална поделеност на претходната постапка, таа се одвива континуирано како една фаза и притоа доказите прибрани во предистражната и истражната постапка имаат иста доказна вредност, доколку се прибавени на законит начин. Со претходната постапка раководи јавниот обвинител за што на располагање ја има правосудната полиција (полицијата) и истражните центри на обвинителството.

Дел 1

Предистражна постапка

Општи информации:

Предистражната постапка е **неформална постапка** за прибирање на докази, во фаза кога кривичното дело или неговиот сторител се уште не се откриени во целост, а истата ја спроведува полицијата по службена должност или на барање на јавниот обвинител.

Предистражната постапка не е детално законски регулирана, заради тоа што истата се базира на полициските и криминалистички правила, техники и методи. За започнување на предистражната постапка **не се носи никакво формално решение**. Услов за започнување на предистражната постапка е **постоењето на основи на сомневање** (сознанија кои врз основа на криминалистичкото знаење и искуство, може да се оценат како доказ за сторено кривично дело).

Предистражната постапка започнува со поднесување на кривична пријава до полиција или друг орган, со информирање на јавниот обвинител за сторено кривично дело за кое се гони по службена должност, при што се спроведуваат извиди од страна на полицијата или таа постапува по упатства на јавниот обвинител или кога е поднесена формална кривична пријава до јавниот обвинител, а тој не може да одлучи по неа без дополнително собирање на потребни известувања.

Цел на предистражната постапка:

Предистражна постапка се води со цел на јавниот обвинител да му се обезбеди материјал за да може да оцени дали согласно прибавените докази има основи на сомневање дека определено лице сторило кривично дело, за да може да донесе наредба против истото за спроведување на истражна постапка. Во спротивно јавниот обвинител ќе ја отфрли кривичната пријава.

Овластувања на полицијата во предистражната постапка т.н полициски извиди :

Полицијата не мора да чека посебни наредби од јавниот обвинител, туку должна е да ги преземе сите дејствија во насока на откривање на сторителот на делото и обезбедување на траги и предмети кои можат да послужат како докази и да ги собере сите информации кои би можеле да бидат од корист за водење на постапката.

Мерките и дејствијата кои ги презема полицијата во оваа фаза се нарекуваат полициски извиди и се преземаат заради:

1. Пронаоѓање на сторителот на кривичното дело,
2. Спречување на бегство или сокривање на сторителот или учесникот во кривичното дело,
3. Откривање и обезбедување на траги од кривичното дело и на предмети кои можат да послужат при утврдување на факти,
4. Собирање на сите известувања кои би можеле да бидат од корист за успешно водење на кривичната постапка.

За таа цел полицијата во текот на предистражната постапка може:

- Да бара потребни известувања од граѓани (но не и во својство на обвинет, сведок или вештак);
- Да сопре, да легитимира и да изврши потребен преглед или претрес на лица, превозни средства и багаж, ако постојат основи на сомневање дека кај нив ќе се пронајдат траги на кривичното дело или предмети што можат да послужат како доказ;
- Да пренасочи, насочи или ограничи движење на лица и превозни средства на определен простор за нужно потребно време (до 6 часа);
- Да преземе потребни мерки заради утврдувањето на идентитет на лицата и на предметите;
- Да зема отпечатоци, примерок за ДНК анализа и да фотографира (член 277);
- Да спроведе потрага, распише потерница по лицето и објава по имотот и имотната корист или по предметите по кои се трага;
- Да изврши преглед на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и да оствари увид во определена нивна документација;
- Да изврши препознавање (член 278);
- Да преземе други потребни мерки и дејствија

Според одредбите на ЗКП **Преглед на лица, возила, багаж и простории**, претставува овластување врз основа на закон, ограничено на надворешни проверки на облеката и други предмети и багаж со помош на сетилата за вид, слух и мирис, **но не и на дејствија со кои нешто што не е видно се прави видно со отворање, опакување и слично**, додека претрес е детално истражување на лице, средство за превоз, дом под услови определени со закон.

Обврска на полицијата е за сите доставени до нив кривични пријави или добиени сознанија за кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност, без одлагање (веднаш) да го известат јавниот обвинител.

Овластувања на Управата за финансиска полиција

Овластувањата што и се дадени на правосудната полиција, Управата за финансиска полиција ги има во случаите кога се работи за откривање и истражување за кривичните дела: перење пари и други приноси од казниво дело, недозволена трговија, криумчарење и даночно затајување како и други кривични дела со противправна имотна корист од значителна вредност.

Овластувања на јавниот обвинител во предистражната постапка

Заради проверка на наводите во кривична пријава или проверка на сознанија за сторено кривично дело, јавниот обвинител може сам да собира известувања, но најчесто **издава наредби и насоки на полицијата и другите органи за откривање, бара докази, информации, известувања и податоци и сл.**

Јавниот обвинител може: **да го повика подносителот на пријавата и други лица чии сознанија смета дека може да придонесат за оценка на веродостојноста на наводите во пријавата, да повикува сведоци при што е должен да ги известат за својството во кое ги повикува.** Ако уредно повиканите лица не се јават на поканата на обвинителот, со наредба на суд може да бидат присилно доведени и по барање на обвинителот од судот да бидат парично

казнети со 200-1200 евра, кога се работи за кривични дела за кои е предвидена казна затвор над 5 години.

Јавниот обвинител може да бара привремено одземање на предмети, пари, хартии од вредност, предмети и документи кои можат да послужат како доказ, даночна и инспекциска контрола, потрага по имот стекнат со извршување на кривично дело или известувања во врска со невообичаени или сомнителни трансакции или остварени контакти во комуникацискиот сообраќај. Овие податоци може да ги бара од државните органи, единиците на локалната самоуправа, организации, **правни и физички лица**. Од сите овие субјекти може да бара податоци, известувања, документи, предмети, банкарски сметки и други списи кои му се потребни. Податоци потребни за постапката јавниот обвинител може да бара и од други правни лица и граѓани, ако смета дека истите располагаат со вакви податоци. Доколку овие органи не му ги достават бараните податоци, јавниот обвинител може и самиот да ги обезбеди овие податоци или да изврши увид во бараните податоци, документи, банкарски сметки, при што ги известува одговорните и службените лица, дека тоа го сторил бидејќи не му ги доставиле и да предложи нивно казнување од судот.

Обврска на субјектите за соработка со јавниот обвинител

Сите субјекти наведени претходно во максимален рок од 30 дена се должни на јавниот обвинител да му ги достават бараните податоци, известувања, документи, банкарски сметки или списи, во спротивно тој може да побара судот да изрече парична казна од 2500 до 5000 евра на одговорното лице односно службеното лице во овие органи.

Тајност и судска контрола

Сите активности и дејствија кои ги преземаат надлежните органи во текот на предистражната постапка се тајни, бидејќи мора да се почитува начелото на пресумпција на невиност.

Лицето кое смета дека со преземањето на некое од дејствијата е повредено некое негово право, може во рок од осум дена од дознавањето за преземањето на дејствието да поднесе жалба до судијата на претходна постапка, кој е должен со решение да одлучи за законитоста на дејствието или мерката, со што лицето не се ограничува во правото да поднесе кривична пријава и во правото својата правна заштита да ја остварува на друг начин.

По испитувањето на законитоста на овие преземени дејствија, судијата на претходната постапка донесува решение, кое се доставува до јавниот обвинител и подносителот на жалбата. Против ова решение е дозволена жалба до советот кој е должен по жалбата да постапи во рок од 3 дена.

Дел 2

Истражна постапка

Општи информации:

Истражната постапка претставува втора фаза од претходната постапка со која раководи и ја спроведува јавниот обвинител. Од друга страна, ако се земе дека предистражната постапка е составена од два дела - полициски извиди и претходно прибирање известувања од страна на јавниот обвинител, во суштина истражната постапка е само надоврзување и продолжување на ова претходно постапување на јавниот обвинител или трета фаза од претходната постапка, се разбира доколку тој оцени дека почетните основи на сомневање дека е сторено кривично дело прераснат во основано сомневање дека определено (конкретно) лице сторило кривично дело.

Истрагата која ја води јавниот обвинител е комплексна, неговите надлежности се големи, но, големи се и неговите обврски и одговорности затоа што тој е должен да ја спроведе истрагата целосно и од сите аспекти, при што неговата улога е да ги собере сите докази, и тие што му одат во прилог и тие кои се во корист на обвинетиот.

ЗКП препознава повеќе степени на сомневање, односно веројатност дека е сторено кривично дело, кои се услов постапката да прогресира од една фаза во друга (повисока фаза):

1. **Обично/непроверено сомневање** – ЗКП вели „сознание“ (чл. 276 ст. 1 ЗКП) потребно полицијата да може да ги презема мерките предвидени со чл. 276 до 279 од новиот ЗКП;
2. **Основи на сомневање** - дефинирано во ЗКП како потребно за преземање на некои од полициските овластувања со кои се засега во слободата на осомничениот и други лица, како сопирање, легитимирање, прегледи (276 ст. 2 т.2 ЗКП), претреси, привремено одземање на предмети (чл. 286 ЗКП), лишување од слобода (чл. 158 ст. 3 ЗКП), посебни истражни мерки (чл. 253 ЗКП) и сл. и
3. **Основано сомневање**- како услов за поведување формална истражна постапка спрема определено лице (чл. 291 ЗКП), гаранција (чл. 150 ЗКП), притвор (чл. 165 ЗКП) и сл.

Почеток на истражната постапка:

Истражната постапка задолжително започнува со донесување на наредба за спроведување на истражна постапка. Наредбата ја донесува јавниот обвинител, кога ќе оцени дека постои основано сомневање дека осомничениот сторил кривично дело за кое се гони по службена должност, во која јавниот обвинител ги внесува следните елементи: лични податоци за осомничениот, опис на делото за кое се донесува наредбата и правна квалификација на истото. Во наредбата за спроведување на истражна постапка јавниот обвинител ќе определи што треба да се преземе во текот на истражната постапка, кои истражни дејствија треба да се преземат, за кои определени прашања треба да се испитаат определени лица, како и кои определени околности треба да се извидат. Пред да ја донесе наредбата за спроведување

истражна постапка, јавниот обвинител може да го испита лицето против кое се бара спроведување на истражната постапка.

Должност и законска обврска на обвинителот е сите докази што ги собрал во текот на целата предистражна постапка да ги стави на увид на осомничениот и неговиот бранител, да им дозволи препис и да овозможи учество на осомничениот и бранителот во сите истражни дејствија за кои е наведено дека нивно право е да присуствуваат, истовремено тие имаат право да му даваат нему предлози за преземање определени дејствија и остварување на своите права. Истражната постапка ја спроведува надлежниот јавен обвинител, при што на располагање ја има правосудната полиција.

Цел на истражната постапка

Во истражната постапка се собираат докази и податоци што му се потребни на јавниот обвинител за да може да одлучи дали ќе поднесе обвинение или ќе се откаже од кривичното гонење.

Видови истражни дејствија

Во текот на истражната постапка, јавниот обвинител може согласно одредбите од овој закон да ги преземе следниве истражни дејствија:

- претрес;
- привремено обезбедување и одземање на предмети или имот;
- испитување на осомничениот;
- испитување на сведоци;
- определување вештачење;
- увид и реконструкција;
- посебни истражни мерки.

Истражни дејствија може да се преземаат и пред поведувањето на истражната постапка, доколку постои опасност од одлагање.

Претрес на простории, лица и предмети

Претрес е дејствие на истражување на простории, лица и предмети под услови и на начин пропишан со закон. Претресот на дом и пребарувањето на компјутер го наредува судот со писмена и образложена наредба по барање на јавниот обвинител, а во случај на опасност од одлагање и по барање на правосудната полиција.

Основи за претрес

Претрес на дом на обвинетиот и на други лица, може да се преземе кога е веројатно дека ќе се пронајде обвинетиот кој се бара заради приведување или ќе се пронајдат траги на кривичното дело или предмети важни за кривичната постапка.

Претрес на лице може да се преземе кога е веројатно дека кај него ќе се пронајдат траги или предмети важни за кривичната постапка.

Претрес на дом

При претрес на дом се претресува една или повеќе простории кои лицето ги користи како свој дом и простории кои се просторно поврзани со домот и имаат иста цел на користење. Претрес

на домот опфаќа и претрес на подвижните предмети на лицето затечени во домот и другите простории, кога тоа е наведено во наредбата за претрес или кога во однос на затеченото лице постојат услови за претрес без наредба.

Пребарување на компјутерски систем и компјутерски податоци

По барање на извршителот на наредбата, лицето кое го користи компјутерот или има пристап до него или до друг уред или носител на податоци, е должно да овозможи пристап до нив и да ги даде потребните известувања за непречено остварување на целта на претресот.

По барање на извршителот на наредбата, лицето кое го користи компјутерот или има пристап до него или до друг уред или носител на податоци е должно веднаш да преземе мерки со кои се спречува уништување или менување на податоците.

Лицето кое го користи компјутерот или има пристап до него или до друг уред или носител на податоци, а кое нема да постапи како погоре наведеното, а за тоа не постојат оправдани причини, судијата на претходната постапка парично ќе го казни од 200 до 1200 евра.

Претрес на лице

Претрес на лице опфаќа претрес на облеката, обувките, површината на телото, подвижните предмети што лицето ги носи или се во негово владение, просторот во кој е затечено лицето во време на преземањето на претресувањето и средството за превоз кое се користи во време на претресувањето. Претресот го врши лице од ист пол, освен ако тоа не е можно од околностите во кои се врши. Околностите поради кои претресувањето го извршило лице од друг пол ќе се внесат во записникот за претрес. Претресот кој вклучува соблекување на делови од облеката секогаш го врши лице од ист пол. За претрес на интимните делови на телото или телесните отвори е неопходно изрично одобрение на судот. Интимните претреси ги врши медицинско лице.

Барање за издавање на наредба за претрес

Барањето за издавање на наредба за претрес се поднесува во усна или писмена форма. Ако барањето е поднесено во писмена форма, тогаш тоа мора да е составено, потпишано и заверено на начин пропишан како подолу наведеното, односно барањето за издавање наредба за претрес мора да содржи: назив на судот, како и име и функција на подносителот на барањето, факти што укажуваат на веројатноста дека лицето, односно предметите ќе се најдат на означеното или опишаното место или кај определено лице и барање судот да издаде наредба за претрес поради пронаоѓање на лице или одземање на предмети.

Барањето за издавање на наредба за претрес може да се поднесе во усна форма кога постои опасност од одлагање. Усното барање може да му се соопшти на судијата на претходната постапка и по телефон, радиоврска или преку друго средство за електронска комуникација. Кога е поднесено усно барање за издавање на наредба за претрес, судијата на претходната постапка, натамошниот тек на разговорот ќе го забележи. Во случајот кога се користи звучен или стенографски запис, судијата на претходната постапка е должен да го даде записникот на препис, да ја завери идентичноста на преписот и да ги предаде оригиналниот записник и преписот на судот во рок од 24 часа од издавањето на наредбата. Во случај на дословно бележење на разговорот, судијата на претходната постапка ќе се потпише на копијата од записникот и ќе ја предаде на судот во рок од 24 часа од издавањето на наредбата.

Содржина на наредбата за претрес

Наредбата за претрес содржи: назив на судот што ја издал наредбата, ако наредбата за претрес се издава врз основа на усно барање, тоа ќе се наведе заедно со означување на името на судијата на претходната постапка што ја издава наредбата и времето и местото на издавање, органот на кој се однесува наредбата, целта на претресувањето, име и презиме, а

по потреба и опис на лицето кое треба да се пронајде или опис на предметите што треба да се пронајдат при претресувањето, одредување или опис на местото што ќе се претресува или лицето кое треба да се пронајде, со наведување на адреса, податоци за сопственикот, односно владетелот на предметот или домот и другите простории и други податоци значајни за утврдување на идентитетот, упатство дека наредбата треба да се изврши меѓу 5,00 и 21,00 часот или овластување дека наредбата може да се изврши во кое било време ако тоа судот изрично го одреди, овластување на извршителот на наредбата дека може без предавање на наредба да влезе во просториите што треба да се претресат ако тоа судот изрично го одреди, упатство наредбата и одземените предмети да му се однесат на судот без одлагање, поука дека обвинетиот има право да го извести бранителот и дека претресот може да се изврши и без присуство на бранителот ако тоа го бараат исклучителни околности и потпис на судијата на претходната постапка кој ја издава наредбата и службен печат на судот.

Време на извршување на претресот

Наредбата за претрес мора да се изврши во рок од 15 дена од денот на нејзиното издавање по чиј истек, без одлагање, мора да му се врати на органот што ја издал наредбата, кој ќе ја поништи. Наредбата за претрес може да се изврши во кој било ден од седмицата. Претресувањето се врши дење. Претресувањето може да продолжи и ноќе ако е започнато дење па не е довршено. По исклучок, претресувањето може да се изврши ноќе ако постои опасност од одлагање.

Правила за претрес

Пред почетокот на претресот, извршителот на наредбата мора да се легитимира и да му ја предаде наредбата за претрес на лицето кај кое или врз кое ќе се врши претресот. Пред претресот лицето на кое се однесува наредбата за претрес ќе се повика доброволно да го предаде лицето, односно предметите што се бараат.

Лицето ќе се поучи дека има право да земе бранител, кој може да присуствува на претресот. Кога лицето на кое се однесува наредбата за претрес бара присуство на бранител, почетокот на претресот ќе се одложи до неговото доаѓање, но најдолго два часа. Ако е веројатно дека избраниот бранител во тој рок не може да дојде, на лицето ќе му се овозможи да земе бранител од листата на дежурни адвокати. Ако лицето не земе бранител или повиканиот бранител во тој рок не дојде, претресот може да се изврши и без присуство на бранител.

При извршување на наредбата за претрес со која се одредува претрес на дом кој очигледно е напуштен, извршителот на наредбата не е должен да информира за причините за претресот, туку може да влезе веднаш во домот или друга просторија ако тие се празни или ако оправдано смета дека се празни, или ако со наредбата изречно е овластен да влезе без претходна најава.

Кон претрес може да се пристапи и без претходно предавање на наредбата, без претходна покана за предавање на лице или предмети и без поука за право на бранител, ако: се претпоставува вооружен или физички отпор, е нужно при сомневање дека е сторено тешко кривично дело што го сторила група или организација или злосторничко здружение, претресот треба да се изврши ненадејно, претресувањето треба да се изврши во јавни простории и се стравува од уништување или прикривање на трагите на кривичното дело или предметите важни за кривичната постапка.

Држителот на домот или на други простории ќе се повика да биде присутен при претресувањето, а ако тој е отсутен ќе се повика неговиот застапник или некој од возрасните домашни лица или соседи. Доколку лицето кај кое треба да се изврши претресувањето не е присутно, наредбата се остава во просторијата каде што се врши претресувањето, а претресувањето ќе се изврши и без негово присуство.

Кога претрес се врши во простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања или правни лица, ќе се повика нивниот старешина да присуствува на

претресувањето. Кога претресувањето се врши во воен објект, писмената наредба за претресувањето им се предава на воените власти кои ќе определат воено лице да биде присутно при претресувањето. Заклучените простории, мебелот или другите предмети ќе се отворат со сила само ако нивниот држител не е присутен или не сака доброволно да ги отвори. При отворањето ќе се избегнува непотребно оштетување.

Претресувањето на дом, на други простории или на лице треба да се врши внимателно, со почитување на достоинството на личноста и правото на интимност и без непотребно нарушување на куќниот ред. При претресувањето ќе се одземат привремено само оние предмети и исправи што се во врска со целта на претресувањето во дадениот случај. Ако при претресувањето се најдат предмети што немаат врска со кривичното дело поради кое е наредено претресувањето, но кои укажуваат на друго кривично дело кое се гони по службена должност, тие привремено ќе се одземат, а за одземањето веднаш ќе се издаде потврда и веднаш ќе се извести јавниот обвинител заради поведување на кривична постапка. Ако јавниот обвинител најде дека нема основа за поведување на кривична постапка, а не постои некоја друга законска основа според која би требало предметите да се одземат, тие веднаш ќе се вратат.

Записник за претрес

За секој претрес се составува записник. Записникот го потпишуваат извршителот на наредбата што го врши претресот, лицето кај кое или врз кое се врши претресот и лицата чие присуство е задолжително. Текот и начинот на вршењето на претресот може да се сними со апарат за визуелно-тонско снимање, при што посебно се внимава на местата каде што се пронајдени определени лица и предмети. Местото на претресот и неговите одделни делови, како и лицата и предметите пронајдени во текот на претресот може да се фотографираат. Звучните и видео снимките и фотографиите се приложуваат кон записникот и можат да служат како доказ. Во записникот се внесуваат и точно се опишуваат предметите и исправите што се одземаат, а тоа ќе се стори и во потврдата за одземање на предмети која веднаш му се издава на лицето од кое се одземени предметите, односно исправите.

Привремено обезбедување и одземање на предмети или имот

Наредба за привремено одземање на предмети

Предметите што според Кривичниот законик треба да се одземат или што можат да послужат како доказ во кривичната постапка привремено ќе се одземат и ќе му се предадат на чување на јавниот обвинител или органот определен со посебен закон или на друг начин ќе се обезбеди нивното чување. Наредбата за привремено одземање на предмети ја издава судот и таа содржи назив на судот, правен основ за привремено одземање на предмети, определување и прецизен опис на предметите што треба привремено да се одземат, име и презиме на лицето од кое треба привремено да се одземат предметите, место на кое, односно во кое треба привремено да се одземат предметите, рок во кој треба да се одземат и поука за правен лек.

Правила за привремено одземање на предмети

Секој што држи предмети е должен да ги предаде, во спротивно ќе се казни со парична казна од 200-1200 евра. При одземањето на предметите ќе се назначи каде се пронајдени и ќе се опишат, а по потреба и на друг начин ќе се обезбеди утврдување на нивната идентичност. За одземените предмети се издава потврда.

Привремено одземање предмети без наредба

Предметите може привремено да се одземат и без наредба од судот доколку постои опасност од одлагање и за кои постојат основи на сомневање дека се предмети на кривично дело. Доколку лицето кое се претресува изрично се спротивстави на одземањето на предметите, јавниот обвинител во рок од 72 часа од извршениот претрес ќе поднесе барање до судијата на претходната постапка за дополнително одобрување за одземање на предмети. Доколку судијата на претходната постапка го одбие барањето на јавниот обвинител, одземените предмети не може да се користат како доказ во кривичната постапка. Привремено одземените предмети веднаш ќе му се вратат на лицето од кое се одземени.

Привремено одземање на компјутерски податоци

По писмено барање на јавниот обвинител, податоците сочувани во компјутер и слични уреди за автоматска, односно електронска обработка на податоци, уреди кои служат за собирање и пренос на податоци, носители на податоци и претплатничките информации со кои располага давателот на услуги мора да му се предадат на јавниот обвинител во рокот што тој го определил. Во случај на одбивање на предавањето, ќе се постапи како погоре наведеното т.е. при одземање предмети без наредба.

Привремено одземање на писма, телеграми и други пратки

Привремено можат да се одземат писма, телеграми и други пратки упатени до обвинетиот или оние што тој ги испратил, а кои се наоѓаат кај правните лица во областа на поштенскиот, телеграфскиот и друг сообраќај, ако постојат околности поради кои основано може да се очекува дека тие ќе послужат како доказ во постапката. Наредбата ја издава судијата на претходната постапка по предлог на јавниот обвинител. Наредба за привремено одземање на пратки може да издаде и јавниот обвинител ако постои опасност од одлагање, со тоа што оваа наредба мора да биде потврдена од страна на судијата на претходната постапка во рок од 72 часа од привременото одземање на пратките. Доколку наредбата не биде потврдена тие пратки не можат да се користат како доказ во кривичната постапка. Наредбата содржи: податоци за лицето на кое се однесува наредбата, начин на извршување на наредбата, време на траење на мерката и правното лице кое треба да ја изврши наредбата. Предадените пратки ги отвора јавниот обвинител во присуство на двајца сведоци. При отворањето се внимава да не се оштетат печатите, а обвивките и адресата ќе се зачуваат. За отворањето се составува записник.

Попишување на привремено одземени списи, исправи и технички снимки

Ако се врши привремено одземање на списи или исправи што можат да послужат како доказ, ќе се изврши нивен попис. Ако тоа не е можно, списите ќе се стават во обвивка и ќе се запечатат. Сопственикот на списите или исправите може да стави и свој печат на обвивката. Обвивката ја отвора јавниот обвинител. При прегледувањето на списите или исправите мора да се внимава нивната содржина да не ја дознаат неовластени лица. За отворањето на обвивката се составува записник. Лицето од кое се одземени списите или исправите ќе се повика да присуствува при отворањето на обвивката. Ако тоа не се јави на поканата или е отсутно, обвивката ќе се отвори, списите или исправите ќе се прегледаат и ќе се напишат во негово отсуство.

Завршување на истражната постапка

Јавниот обвинител ја завршува истражната постапка кога ќе оцени дека состојбата на работите е доволно разјаснета за да може да подигне обвинение или да ја запре истражната постапка.

Известување на осомничениот за завршување на истражната постапка

Јавниот обвинител е должен на осомничениот и бранителот да им достави известување за завршување на истражната постапка. Пред завршување на истражната постапка јавниот обвинител, ако тоа не го сторил претходно, должен е да го испита осомничениот. Известувањето содржи краток опис на кривичното дело за кое било постапувано, правната квалификација, со назначување дека сите списи од спроведената истражна постапка се дадени на чување во архивата на јавното обвинителство и дека осомничениот и неговиот бранител имаат право да ги прегледуваат списите и доказите и да составуваат препис. Известувањето содржи поука дека осомничениот има право во рок од 15 дена од приемот на известувањето да поднесе исправи, или други докази, списи од дејствијата на одбраната, или да бара од јавниот обвинител да собере определени докази. Јавниот обвинител е должен да го запознае обвинетиот со доказите што во истражната постапка ги прибавил против него, како и да му ги открие доказите за кои дознал, а кои можат да бидат од полза за одбраната.

Дејствија на одбраната

Одбраната има право: да му дава предлози на јавниот обвинител за преземање на определени истражни дејствија заради собирање одделни докази, да презема дејствија заради пронаоѓање и собирање на докази во корист на одбраната, да разговара со лица кои можат да изнесат околности корисни за одбраната, освен со жртвата и оштетениот и од нив да побара писмена изјава или известување, ако е потребно да се пристапи до приватни простории или во простории кои не се отворени за јавноста, во дом и простории поврзани со домот, а лицата што со нив располагаат не даваат дозвола за пристап, по барање на бранителот, пристапот го одобрува судот со образложена наредба со која се определува и неговото конкретно спроведување.

Права на лице повикано, приведено или лишено од слобода

Веднаш да биде известно, на јазик што го разбира, за причините за повикнувањето, приведувањето или лишувањето од слобода за какво и да е сомневање за сторено кривично дело против него, како и за неговите права и од лицето не може да се бара изјава. Лицето има право да молчи, насамо да се советува со адвокат и да има бранител по негов избор за време на испитувањето, за правото да извести член на неговото семејство или нему блиско лице и по потреба или по негово барање ќе му се обезбеди соодветна лекарска помош. Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишување од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

Права на обвинет

Да биде навремено и детално информиран, на јазик што го разбира, за делата за кои се товари и за доказите против него, да има доволно време и можности за подготвување на својата одбрана, а особено да има увид во списите и да биде запознаен со доказите против него и во негова корист, како и да комуницира со бранител по сопствен избор, да има можност да се изјасни за фактите и доказите што го товарат и да ги изнесе сите факти и докази што му одат во прилог, самиот или преку бранител да ги испита сведоците против него, како и да му се обезбеди присуство и испитување на сведоците во негова корист под исти услови, како и сведоците против него.

Забелешка:

Информациите содржани во овој Водич се од информативна природа и се наменети за зголемување на свесноста на претставниците на граѓанските организации за нивните обврски кои произлегуваат од законите во РМ. Информациите во никој случај не претставуваат правен совет во поединечен случај. Правна помош од адвокат е од суштинско значење за соодветна и правилна заштита на правата и интересите на граѓанските организации во прекршочни и кривични постапки.

Овој документ е овозможен со поддршка од програмата Цивика мобилитас. Цивика мобилитас е проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC), кој го спроведуваат NIRAS од Данска, Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и Шведскиот институт за јавна администрација (SIPU). Содржината на овој водич е исклучива одговорност на Македонското здружение на млади правници, Институтот за човекови права и Коалицијата Сите за правично судење и не ги изразува ставовите на програмата, ниту пак на организациите кои ја спроведуваат.